

SÖKANDE

Gislaveds kommun
332 80 Gislaved

Ombud: Johan Andersson
EnviroPlanning AB
411 04 Göteborg

SAKEN

Ansökan om att bygga om befintligt dämme för Rasjön, på fastigheten Palsbo 2:10 i Vaggeryds kommun och Tunnabo 1:7 i Gislaveds kommun

Avrinningsområde: 101

Anläggningsid: 51685

DOMSLUT**Tillstånd**

Mark- och miljödomstolen lämnar Gislaveds kommun tillstånd till vattenverksamhet enligt miljöbalken att inom fastigheterna Tunnabo 1:7, Gislaveds kommun och Palsbo 2:10, Vaggeryds kommun,

- a. riva ut befintlig dammbyggnad,
- b. anlägga en ny fördämning i form av ett fast överfall och genom detta dämman det fria flödet i Rasjöns utlopp,
- c. höja bäckbotten nedströms fördämningen på en sträcka av 25 meter så att nivån ansluter till utskovets lägsta punkt,
- d. anlägga en gångbro ovan utskovet.

Villkor

För tillståndet ska följande villkor gälla.

1. Vattenverksamheten – inbegripet åtgärder för att minska störningar – ska utföras och bedrivs i huvudsaklig överensstämmelse med vad kommunen angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet, om inte annat följer av denna dom.
2. Arbeten i vattenområde får inte utföras under perioden 16 september till och med 14 juli.
3. All gjutning ska ske i torrhet.
4. Utskovets lägsta punkt får inte överstiga + 243,0
5. Underkanten på gångbron får inte understiga +243,75
6. Det ska finnas en pegel placerad så att alla ska kunna läsa av den.
7. När tillståndgivna arbeten avslutats ska vattenanläggningen besiktigas, dels genom inmätning av konstruktionen, dels genom sakkunnig bedömning av möjligheten för vattenlevande organismer att passera dämnet.

Delegation

Mark- och miljödomstolen överlåter enligt 22 kap. 25 § miljöbalken, åt tillsynsmyndigheten att fastställa ytterligare villkor om

- åtgärder till skydd mot grumling,
- kontroll

Arbetstid

De genom denna dom tillståndsgivna arbetena ska vara utförda inom tre (3) år efter det att domen vunnit laga kraft.

Oföretsedd skada

Anspraak enligt 24 kap. 18 § miljöbalken ska för att få tas upp till prövning framställas till mark- och miljödomstolen inom tio (10) år från utgången av den ovan angivna arbetstiden.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den avgift på 5 000 kronor som i beslut den 2 juli 2019 fastställts för målet prövning.

Rättegångskostnader

Gislaveds kommun förpliktigas att betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Jönköpings län med nittiontusentvåhundra, 19 200 kr. På beloppet ska betalas ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för denna dom till dess betalning sker.

TIDIGARE BESLUT

Det tidigare naturliga utloppet låg 400 meter norr om nuvarande utlopp. Rasjöns dåvarande utlopp sträckte sig i nord/sydlig riktning och krökte därefter mot väster i en punkt cirka 100 meter nedströms nuvarande sträckning.

En masugn anlades sannolikt året efter ett Privilegium utfärdats år 1725 för anläggande av Nissafors järnbruk. Masugnen är anlagd cirka 330 meter nedströms nuvarande utlopp i Rasjön. En regleringsdamm anlades vid det nuvarande utloppet för att förse masugnen med vattenkraft för tackjärnsframställning. Det naturliga utloppet lades då igen med en spärrdamm och denna beskrivs i ansökan om tillstånd *mål AM 81-1951 Reglering av Rasjön (sid 35)*, vara 35 meter bred, utförd av sten och jord och delvis raserad. Tidpunkten för det naturliga utloppets igenläggande är därför med stor sannolikhet samtidigt som nedströms kraftverk för masugnens drift anlades och den ovanliggande reglerdammen vid nuvarande utlopp utfördes år 1726. Den 11 maj 1959 (A 31/1959) avslog vattendomstolen ansökan.

Befintligt dämme uppfördes 1997 och saknar tillstånd.

Mark- och miljödomstolen har genom dom den 19 december 2016 i mål M 1774-15 avslagit en ansökan från Gislaveds kommun om lagligförklaring av befintligt utskov samt om tillstånd att anlägga fiskväg m.m.

ANSÖKAN

Yrkanden

Gislaveds kommun yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken att inom fastigheterna Tunnabo 1:7, Gislaveds kommun och Palsbo 2:10, Vaggeryds kommun

- riva ut befintligt dämme och anlägga nytt dämme,
- anlägga gångbro ovan utskovet samt

- vidta åtgärder för faunapassage.

Gislaveds kommun yrkar vidare att mark- och miljödomstolen

- bestämmer arbetstiden till tre (3) år från dag för lagakraftvunnen dom,
- bestämmer tiden för anmälan om anspråk på ersättning för oförutsedd skada till fem (5) år från arbetstidens utgång
- godkänner miljökonsekvensbeskrivningen.

Förslag till villkor

Gislaveds kommun föreslår följande villkor för verksamheten.

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angetts i ansökan samt med vad kommunen i övrigt uppgett eller åtagit sig.
2. Åtgärder inom vattenområde ska utföras varsamt för undvikande av grumling. Grumlande åtgärder får inte vidtas mellan den 16 september till och med den 14 juli.
3. Gislaveds kommun ska i god tid och i samråd med tillsynsmyndigheten upprätta ett kontrollprogram innan arbetsåtgärderna påbörjas.

Rådighet

Verksamheten utförs inom fastigheterna Gislaved Tunnabo 1:7 och Vaggeryd Palsbo 2:10 i Gislaveds och Vaggeryds kommuner. Rådighetsavtal om förfogande över fastigheterna finns. Erforderlig rådighet enligt 2 kap. 2 § lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet föreligger därmed.

Fysiska planer

Gislaveds kommun

Översiktsplan för Gislaveds kommun 2016 har klassat den del av Rasjön som är belägen i kommunen samt Radan övre som "värdefullt vatten". Man har också tagit ställning till att hög skyddsnivå ska gälla vid lokalisering av enskilda avloppsanläggningar vid Rasjön. Närmaste sammanhållna bebyggelse i kommunen finns vid Stengårdshult 5 km sydväst om Rasjön.

Några detaljplaner i kommunen finns ej vid Rasjön eller dess närhet, närmaste detaljplan är belägen cirka 18 kilometer söder om sjön vid Öreryd.

Vaggeryds kommun

Enligt översiktsplan för Vaggeryds kommun 2012, antagen 2014, är Rasjön även i denna kommun klassad som "värdefullt vatten". Det finns ett utredningsområde för vattentäkt vid Bondstorp i norra delen av Rasjön. En kommunal badplats i norra delen av sjön redovisas som välbesökt. Översiktsplanen redovisar även ett LIS-område, "LIS Rasjön", landsbygdsutvecklingsområde i strandnära läge, ca 2 km långt utmed strandens östra sida i norra delen av sjön, söder om Bondstorp. Man planerar här ett litet antal nya tomter samt en ny camping/ stugby. Det finns inga detaljplaner som berörs vid Rasjön.

Teknisk beskrivning

Tillämpat höjdsystem

Tillämpat höjdsystem är RH2000.

Fixpunkt, Punkt nr 063*1*7715, höjd +268.731.

Hydrologiska uppgifter

Avrinningsområdets storlek är 20,8 km² med en sjöandel på 19 %.

Karakteristiska vattenstånd för Rasjön sedan 2009.

Max 243,52

Medel 243,26

Min 242,82

Vattenföring, flöden i dygnsmedelvärden för Rasjön i m³/s

HHQ — 100 år 2,8

HHQ — 50 ÅR 2,5

MHQ 1,2

MQ 0,3

MLQ 0,03

LLQ — 50 ÅR 0,001

Hydrologiska utredningar

Dimensionering av vattenföring har utförts av SMHI 2017. Rasjön ingår i Nissans huvudavrinningsområde. Sjön utgör en källsjö till ån Radan som är ett biflöde till Nissan. Sjön har en yta på 4,1 km² och ett största djup på 18,8 m. Sjöns avvattning sker genom vattendraget Radan.

Beskrivning av anläggningarna ingående i prövningen

Befintligt utskov

Det befintliga utskovet utgörs av betong och utformat med en underströmningsöppning samt med reglerbara sättare av trä. Utskovet är reglerbart och regleras med en sättare. Den fria öppningen för utskovet är idag cirka 407 cm.

Nytt utskov

Nytt utskov samt gångväg på utskovet kommer att anläggas i samma läge som nuvarande utskov. Det kommer att ha en självreglerande funktion med lägsta punkt +243,0. Den fria öppningen för utskovet kommer att vara cirka 537 cm. Utskovet består av platsgjuten betong som grundläggs på en bädd av makadam till berg och förankras med bergbult.

Åtgärder för faunapassage

Den nya utformningen av utskovet kommer att säkerställa uppströms- och nedströms passage för befintlig limnisk fauna genom att bäckbotten nedströms höjs till samma nivå som utskovsbotten genom en tröskling. Höjningen blir 25 meter lång och ges en sådan lutning att den säkerställer passage för vattenorganismer. Översta lagret på denna tröskling kommer att bestå av sten och grus.

Förhållanden under byggnadstiden med utbyggnadsordning

Befintligt utskov inklusive stenlandfästen rivs på sådant sätt att rivningsmassorna i sin helhet kan tas om hand och mindre mängder borttransporteras.

Nytt utskov byggs enligt följande:

- Tillfällig träspont slås med ök spont HMW +243,5.
- Schakt inom spont under vatten.
- Grundläggning med makadam ned till berg.
- Tätkaka gjuts under vatten inom spont. Efter härdning läns pumpas inom spont. Vattnet pumpas ej direkt ut i vattendraget utan ges möjlighet till sedimentation.
- Formsättning, armering och gjutning av utskovets överbyggnad utförs. Före arbetets start anordnas uppsamlade, täta skydd över vattendraget så att inget spill, som t ex formvirke, armeringsstänger eller gjutslam hamnar i vattnet.
- Förankring med bergbult utförs.
- Trädäck för gångväg på utskovet anläggs.

Miljökonsekvenser

Naturmiljö vattenförhållanden Rasjön, Radan övre

Rasjön är ett regionalt värdefullt vatten med avseende på dess skyddsvärda natur- och fiskevärden samt dess höga grad av naturlighet. Radan (övre) som Rasjön avvattnas till, är regionalt värdefullt vatten med avseende på hög artdiversitet av fisk.

Permanenta miljökonsekvenser

Den utökade bredden av utskovet bidrar till minskad risk för översvämningar runt sjön. Vattennivån vid en beräknad medelvattenföring beräknas till +243,23 och vid ett 50-årsflöde till +243,63. Bron anläggs med underkant på nivån +243,65.

Det nya utskovets utformning kommer att utformas så att vatten ska kunna flöda ut från sjön även under låga vattenstånd och under en längre period på året. Detta medger att en fiskvandring kan ske upp i Rasjön. Fiskvandringen leder till positiva miljökonsekvenser med förbättrade livsförutsättningar för vattensystemets fauna såsom flodpärlmusslans möjlighet att sprida sig till nya delar av vattensystemet via värdfisken öring.

Positiva konsekvenser är också bland annat ökad möjlighet för gädda att lyckas med sin lek, genom att rommen inte riskerar att torka ut i lika hög grad på grund av stora fluktuationer av vattennivån.

Miljökonsekvenser under byggskedet

Under byggskedet finns en liten risk för grumling då arbete i vatten kan få effekter på vattenlevande organismer genom minskat ljusinsläpp, spridning av oönskade ämnen och sedimentation. Grumlingen kan därigenom medverka till att filtrerande organismer såsom stormusslor påverkas eller påverkan på vandringsmönster för fisk. Det finns också en liten risk att fisk påverkas av undervattensbuller vid spontning.

Då byggnation sker under en mycket begränsad tid (vecka) och inom perioden 15 juli - 15 september (för att minska risken att störa lekande fisk), bedöms ovanstående påverkan och konsekvenser som marginella.

Den sökta verksamheten bedöms ej medverka till att någon miljö kvalitetsnorm överträds.

Sammantagen bedömning

Då byggnation sker under en mycket begränsad tid (vecka) med marginella övergående konsekvenser anses ombyggnaden sammantaget innebära positiva konsekvenser för naturmiljön på grund av den förlängda flödesperioden från Rasjön under året samt möjligheten till fiskvandring upp i Rasjön.

Föreslag till skadeförebyggande åtgärder

Återställandeplan

Efter arbeten i vatten återställs områdena uppströms och nedströms utskovet till att efterlikna naturlig botten. Därtill återställs den skuggande vegetationen på ömse sidor om dämnet genom återplantering av naturliga växter.

Plantering, skuggande vegetation

Befintlig vegetation i direkt anslutning till arbetsområdet på ömse sidor om dämnet föreslås besiktigas med syn före arbetena påbörjas och skyddas med fysiska skydd under byggnadstiden. Markskiktet föreslås återställas med tillvaratagna avbaningsmassor med naturliga rötter och fröinnehåll. Vegetationen återställs därefter genom återplantering.

Naturmiljö i vattenmiljön

Anläggningsarbeten föreslås att utföras mellan 15 juli-15 september, vilket är utanför tidsperioden för fisklek, för att minska risken för störning på lekande fisk. Vid spontning föreslås tillämpning av "ramp-up" vid spontning för att minska påverkan från grumling och undervattensbuller vid anläggningen av spont. Ramp-up innebär att ljudstyrkan vid spontning ökas successivt från en låg nivå vid arbetets start. På så sätt finns det en möjlighet för fisk att lämna området innan ljudstyrkan når skadliga nivåer.

Vid rivning föreslås betongmaterial som rivs upp tas om hand och användas i så stor utsträckning som möjligt som byggmaterial på platsen. Vatten från schaktgrop föreslås ges möjlighet att sedimentera innan det leds till vattendraget. Endast miljöklassade maskiner med miljöklassade oljor föreslås användas samt att maskinerna rengörs innan arbete i vatten för att minska risken för spridning av till exempel kräftpest.

Kontrollprogram och miljöuppföljning

En uppföljning för miljön och av det ombyggda dämnet kommer att ske enligt kontrollprogram.

INKOMNA YTTRANDEN

Länsstyrelsen i Jönköpings län anför följande.

Länsstyrelsen ser positivt på att Gislaveds kommun söker tillstånd för ett fast dämme/utskov vid utloppet ur Rasjön. Det är angeläget ur naturvårdssynpunkt att skapa ett flödesutjämnande utskov ur Rasjön som samtidigt ger möjlighet till fiskpassage.

Länsstyrelsen ser det också som en fördel att dämmet/utskovet har en fast utformning utan möjlighet till reglering, eftersom detta innebär att Rasjön då får en naturlig hydrologisk regim och en fast utloppsnivå. Förhoppningsvis medför detta även att de långvariga konflikterna kring sjöns vattennivå och den återkommande, polisanmälda, åverkan som har skett på befintligt dämme, nu upphör.

Länsstyrelsen föreslår att tillståndet villkoras med att åtgärden inte får genomföras under perioden 1 april till och med 1 juni, och att om förhållandena i övrigt medger, så ska det kunna vara möjligt att genomföra ombyggnationen av dämmet ur Rasjön under övrig tid på året.

Länsstyrelsen föreslår att ombyggnationen av dämmet för Rasjön slutbesiktigas och att det sedan sker en funktionsbedömning både för flödesutjämnningen ur Rasjön till Radan och för upp- och nedströmpassagen för fiskar förbi dämmet.

Länsstyrelsen föreslår också att såväl de elfisken som pågår i Radan (som tillkommit för kalkningsåtgärden i Rasjön) som uppföljningen av flodpärlmussla i Radan (enligt uppföljningsprogrammet för flodpärlmussla) fortsätter för att följa utvecklingen av öring och flodpärlmussla i Radan.

Länsstyrelsen föreslår också att då effekterna av åtgärden kan bli tydliga först efter 20 - 30 år, ansätts ett långt tidsperspektiv för uppföljningen.

Länsstyrelsen yrkar på ersättning om 19 200 kronor.

Kommunstyrelsen i Vaggeryds kommun avstår från att lämna synpunkter på ansökan.

Miljö- och byggnämnden i Vaggeryds kommun anser det viktigt att skyddsåtgärder vidtas under anläggningsskedet och att dessa kontinuerligt följs upp under arbetets gång. Ett kontrollprogram gällande skyddsåtgärderna under anläggningsskedet bör upprättas.

Nissans Vattenråd är positiva till ansökan.

Hans-Åke Eskilsson tycker det är bra med ett nytt dämme som stabiliserar sjön men anser att Gislaveds kommun behöver ta ansvar för ev. konsekvenser och skador på sjön och dess omgivning.

Harald Eskilsson anför: I lantmäterihandlingar för Tunnabo år 1927 anges att rätt till vattenfall mellan Rasjön och Rakalven samt vatten och grund i strömdelarna ovanför och nedanför dammen är gemensamma för hela Tunnabo, sålunda berörs alla ägare till Tunnabo av en ändring i Rasjöns utlopp och skall sålunda meddelas ev planerade ändring. Han anser att nuvarande utlopp fungerar tillfredställande, detta är ett utlopp som är anlagt av Nissafors bruk som torde ge ett högre vattenstånd i Rasjön än det tidigare naturliga utloppet som finns några hundra meter längre åt väster, men som igenlades när detta utlopp gjordes. Dessutom skall en minimivattenavrinning alltid lämnas för att vattnet nedströms ej ska uttorka. Tidigare har detta varit ordnat med ett ca 150 mm rör i botten av dammen, men detta igensattes ibland av sten eller dylikt. Han vill därför att kommunen skall samråda med vattenägarna i Tunnabo och Rasjö.

Anette Gunnarsson och Sture Gunnarsson samt Patrik Gunnarsson avstyrker ansökan.

Jerry Isaksson avstyrker Gislaveds kommuns ansökan om ett nytt dämme i Rasjön.

Han tror inte att breddningen av dammfästet och stenarna bakom motsvarar mer flöde vid högvattennivå än det gamla dammfästet. Vid nivån +243,50 hösten år 2011 gick vattnet upp på tomter runt sjön och bryggor flöt bort. Han önskar en satt maxnivå så att ökad breddning av dammfästet blir en åtgärd om det visar sig att det inte räcker med det ansökta förslaget.

Brita Malm, Kurt Malm och Monica Malm ser inte att vattenreglingshöjden på Rasjön är klart satt och kan inte godkänna ansökan.

Linda Wintin och Stefan Wintin avstyrker Gislaveds kommuns ansökan om nytt dämme i Rasjön därför att konsekvenserna för sjön är otillräckligt utredda och skaderiskerna för stora. De behöver få veta den exakta nivån man tänker reglera sjön till för att få rätt förutsättningar i målet. De har en fastighet (Hålabo 1:32) som ligger i direkt anslutning till sjön och därför är vilken nivå man tänkt reglera sjön till av yttersta vikt för dem.

En okontrollerad höjning av vattennivån skulle kunna innebära att delar av deras fastighet skulle stå under vatten. Då viken är väldigt långgrund redan idag skulle en okontrollerad sänkning av vattennivån kunna innebära att de inte längre har sjötomt utan en sand/gyttja yta som någon annan skulle kunna stycka av och nyttja utanför deras idag strandtomt.

Mats Pettersson, Gerhard Johansson, Susann Andersson, Leif Nätterdal, Boris Pihl och Gudrun Pihl avstyrker ansökan och anser att konsekvenserna för sjön är inte tillräckligt utredda och skaderisken för stor. De ansluter sig till numera avlidne Anders Bursells inlägga.

Han anför:

Kombinationen inga gränser för nivåer och en fast damm utan reglermöjligheter är oacceptabel. Det förra är förutsättning för det senare, men också en konsekvens av dammens konstruktion. Resultatet blir att alla nivåer är lagliga d v s att strandägarna berövas reell påverkansmöjlighet, länsstyrelsens tillsyn omöjliggörs eller i vart fall försvåras och kommunens ansvar uttraderas. Förslaget är inte en

förutsättning för att de miljömässiga målen skall kunna uppfyllas. Invändningen gäller oavsett vilken uppfattning man har om sjöns framtida normalnivå.

- Sökanden visar inte att just det föreslagna dämmet och inget annat uppfyller målsättningen vad gäller biologi i och nedom sjön eller att man med den vidtagit alla rimliga åtgärder för att minska eller undanröja risker och olägenheter för sakägare m.fl. runt sjön.
- Under arbetets gång framkom uppgifter som tredubblade 50-årsflödet. Det medförde inga som helst korrigeringar av utskovet. Man bara räknade upp sjöns nivå motsvarande.
- Trots fem osäkerhetsfaktorer i ingångsvärdena - pegelavläsningen; historikens längd och relevans; SMHIs tveksamhet inför sina egna modeller; avstånden till jämförbara sjöar samt obefintlig hänsyn till framtida klimatförändringar - förutsäger sökanden blivande nivåer men vill för den skull inte binda upp sig utan låter kringboende ta konsekvenserna av eventuella fel.
- En rimligare konsekvens av osäkerheterna vore att bygga in juster- eller reglermöjligheter i den planerade dammen. Sökanden har inte med det ens som ett alternativt förslag.
- Uppgifter saknas om hur t.ex. stenarna nedströms dämmet påverkar avtappningen, om fallet från det är fritt eller bromsat etc som påverkade domen 2016. Viss osäkerhet tycks finnas också hos sökanden.
- Redan i ansökan nämns beräknade nivåer som givit skador tidigare. Sedan dess, och under nuvarande dämnes brist på laglighet, har flera avancerade byggnader uppförts i sjön.
- I ansökan finns inga hänvisningar till utredningar eller övrigt som visar att verksamheten kan bedrivas på ett miljömässigt godtagbart sätt.
- Utan dämnings- och sänkingsvärden kommer alla nivåer att bli lagliga. Möjligheterna att korrigera för skador eller otillräcklig / felaktig biologisk påverkan blir i praktiken obefintliga även för tillsynsmyndigheten.
- Förslaget tar inte höjd för det förväntade framtida klimatet, samtidigt som kommunen inte nämner något slutdatum för tillståndet.

- Kallelsen var så sen, och dessutom tveksam, att några meningsfulla förberedelser inte hanns med. Centrala uppgifter om bl.a. toppnivå har ändrats totalt därefter. De ytterst få deltagarna kunde därför inte bedöma konsekvenserna av den kommande ansökan.

Gislaveds kommun anför i bemötande följande.

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Då det framtida utskovet är utformat likt ett vattendrags form med den lägsta punkten i mitten av fåran, kommer flödet och vattenståndsvariationen att bli så naturligt som möjligt. Därtill medför förslaget till nytt utskov en högre avbördningskapacitet än det nuvarande, vilket medför en lägre högstanivå. Detta medför att vattenståndsvariationen minskar, vilket inte enbart är positivt ur ett biologiskt perspektiv då bland annat gäddan gynnas av stor vattenståndsvariation. Den ökade kapaciteten kommer dock även att resultera i ett jämnare vattenflöde till Radan, samt öka passerbarhet för fisk till och från sjön. Flödestoppar uppkommer främst under höst och vinter, vilket innebär att utskovets framtida utformning inte kommer att ha någon negativ inverkan på gäddans lek (som sker under våren). Således kommer de flödestoppar som det framtida utskovet avser att minska att inträffa då gäddan inte leker.

Tyngdpunkten i syftet med det framtida utskovet är följaktligen att åstadkomma ett jämnare flöde ut ur Rasjön, till Radan. Dels för att gynna den akvatiska faunan och floran i vattendraget, dels för att förbättra förutsättningarna för fiskvandring upp till Rasjön.

Sökanden instämmer i förslaget att en slutbesiktning sker både avseende flödesutjämningen ur Rasjön till Radan och för upp- och nedströmpassagen för fisk förbi dämnet.

Sökanden instämmer i att provfisken som pågår i Radan inom kalkeffektuppföljningen och inom miljöövervakningen av flodpärlmussla bör fortsätta i

enlighet med nuvarande elfiskeprogram från Länsstyrelsen i minst 10 år. Första fem åren genomförs årliga provfisken som sedan övergår till vart tredje år.

Slutligen instämmer sökanden i det justerade förslag till villkor som länsstyrelsen framför, att åtgärden genomförs vid lämpliga förhållanden under perioden 2 juni - 31 mars och att om förhållandena i övrigt medger, så ska det kunna vara möjligt att genomföra ombyggnationen av dämnet ur Rasjön under övrig tid på året.

Miljö- och byggnämnden, Vaggeryds kommun

Sökanden planerar att under anläggningsskedet vidta skyddsåtgärder. Ett kontrollprogram gällande skyddsåtgärder under anläggningsskedet kommer att upprättas.

Hans Eskilsson

Fastighetsägarna har rätt till vattenfall, rätt till vatten och grund i strömdelarna ovanför och nedanför dammen samt rätt till fiske. Det finns inget som tyder på att någon av dessa rättigheter skulle skadas eller på annat sätt berörs av den sökta vattenverksamheten. Det finns enligt vad kommunen erfar inga tecken på att den nämnda fallrättigheten någonsin har utnyttjats. Sakomständigheterna ligger till grund för kommunens bedömning att de aktuella fastighetsägarna inte är berörda på ett sådant sätt att de kan anses ha sakägarställning i formell mening.

Övriga enskilda fastighetsägare

Kallelsen till samråd

Den samrådshandling som togs fram inför samrådsprocessen skickades ut till sakägare per post den 19 oktober 2018. Olyckligtvis underfrankerades dessa och delades därför till en början inte ut. Vissa mottagare fick själva betala en summa för att hämta ut dem. När sökanden fick information om detta betalades resterande summa till posten så att breven därefter kunde skickas ut. Detta försenade ankomsten av samrådsunderlaget 5-7 dagar. Samtliga sakägare erhöll dock underlaget innan samrådsmötet den 5 november och i god tid innan 23 november vilket var sista datum att inkomma med synpunkter. Annonsering om samråd fanns samtidigt tillgängligt på kommunens hemsida mellan 22 oktober och 23 november

2018. Annons gällande kommande samråd gick även ut i Jönköpingsposten och i Västboandan den 24 oktober 2018. Valet av tidningar baserades på att få ut annonsen i en stor, välkänd tidning (Jönköpingsposten) och i en gratistidning som delas ut i området. (Västboandan).

Icke justerbart utskov

Ett icke-reglerbart utskov ska främja ett mer naturligt flöde ur sjön, där utskovets utformning ska verka för att kunna tillgodose ett vattenflöde till Radan under lång tid av året för att gynna fisk och annan fauna. Den föreslagna utformningen ska underlätta för fisk att ta sig förbi dämnet till Rasjön och vice versa, samtidigt som den föreslagna utformningen av utskovet inte kommer att gå att reglera/påverka av obehöriga. Obehörig reglering har skett vid ett flertal tillfällen under åren vilket påverkat flödet och vattennivån i både Rasjön och Radan negativt.

Stentröskeln

Nedströms utskovet vid Rasjöns utlopp kommer en tröskel av naturlig sten att anläggas för att skapa en vattensträcka som ska gynna fisk. Stenarna kommer att anläggas på ett sådant sätt som förbättrar möjligheterna för fisk att kunna gå upp i Rasjön under lång tid under året.

Vid anläggningen av tröskeln nedströms är det viktigt att block och sten placeras så att förutsättningarna för fisk att uppehålla sig i området och möjlighet att passera förbättras. Genom att placera större block utmed sträckan skapar man ståndplatser för fisk att uppehålla sig på om flödet är starkt. Utmed sträckan kommer även grus att läggas ut för att skapa lekområden.

Ytan nedströms utskovet är föreslaget så att fri utströmning kommer att råda vid högre flöden än medelflödet. Förslaget innebär att inga stenar eller block kommer att placeras i direkt anslutning till utskovet, att tröskeln är bredare än utskovet, samt att tröskeln har en starkare lutning än våtmarksytan nedströms.

Elprovfiske

Länsstyrelsen i Jönköpings län utför regelbundet elfisken i Radan för att följa upp effekter till följd av kalkningsarbeten i vattensystemet samt för den kontinuerliga övervakningen av flodpärlmussla. Resultaten från elfisken visar att det aldrig infångats någon öring i Radans övre delar (uppströms Sandsebokvarn) eller vid Rasjöns utlopp. Däremot har det vid lokalen Radan, Rasjöns utlopp infångats (vid elfiske 2003) mört, abborre, gädda och signalkräfta. År 2018 infångades abborre, lake och signalkräfta vid fiskelokalen nedströms Rasjön. Elfiske har även utförts 2006, 2009, 2012 och 2015 då abborre, lake och mört har infångats alldeles nedströms Rasjöns utlopp (elfiskeregistret).

Sökanden vill framhålla att den föreslagna ombyggnaden av Rasjöns utlopp och den förbättrande ytan nedströms utloppet kommer att förbättra fiskvandringen i vattensystemet och möjliggöra att öringen påträffas även i de övre delarna av Radan och även i Rasjön.

Gädda

Flödestoppar uppkommer främst under höst och vinter, vilket innebär att utskovets framtida utformning inte kommer att ha någon negativ inverkan på gäddans lek (som sker under våren).

Flodpärlmussla

Flodpärlmusslan har en komplex livscykel där dess larver efter befruktning fäster sig på gälarna hos värd fiskar, uteslutande öring och lax. Där lever larverna som parasiter i cirka 10 månader för att sedan släppa taget, och växa till små mussel-individer i botten av vattendraget. Det är i huvudsak denna del av reproduktionen, samt överlevnaden efter larvstadiet, som inte fungerar bra utan öring och lax, vilket resulterar i en dålig förnygring av flodpärlmusslan. Genom att förbättra fiskvägar upp till Rasjön möjliggörs att större antal fiskindivider går upp i vattendraget och ger larver från flodpärlmusslor möjlighet att fästa på fisken, som då transporterar och sprider mussellarverna till nya platser. Att bygga om utloppet i Rasjön och anlägga en lämplig miljö nedströms utskovet förbättrar därmed både fiskens

rörlighet i vattendraget och passagemöjligheten till Rasjön och i förlängningen flodpärlmusslans överlevnad.

Vattennivåer, flöden, skaderiskerna

Angående nivåerna i sjön kommer det nya utskovet att medföra en något högre lägsta nivå (+243,0) vilket är cirka 15 cm högre än nivån var under till exempel augusti 2018. Då den föreslagna utformningen av det ombyggda utskovet medger en större kapacitet och kan släppa igenom större volym vatten än nuvarande dämme minskar risken för extremt högt vatten. Ombyggnaden av utskovet kommer inte att medföra vare sig en okontrollerad höjning eller en sänkning.

I ansökan har sökanden förklarat att SMHI:s modeller inte har fullt lika stark tillförlitlighet jämfört med faktiskt uppmätta värden, vilket även är SMHI:s uppfattning. Detta är ändå modeller som är användbara för att simulera flöden och bygga beräkningar på. Flödesdata som SMHI tog fram i slutet av 2017 och som ligger till grund för beräkningarna i ansökan, baseras på SMHI:s stationsnät av nederbördsstationer. Medelvattenföring (MQ) har bestämts med hjälp av areell avrinningskarta för perioden 1961 - 2012 och stationsuppgifter från jämförbara områden fram till och med 2008.

Övriga flöden har bestämts med hjälp av medelvärdesberäkningar och statistisk analys av tidsserier från lämpliga vattenföringsstationer. Information från platser med jämförbar flödesdynamik och områdets sjöandel med mera vägs in i slutresultatet. Pegeln i Rasjön har varit i drift sedan 2009, och är placerad på den östra sidan i mitten av sjön (strax norr om badplatsen i Bondstorp) för att vara så representativ för sjön som möjligt. Pegeln har i genomsnitt lästs av 4 gånger i månaden och har totalt avlästs mer än 450 gånger sedan 2009.

Den ökade kapaciteten som uppnås med ett breddat utskov samt den föreslagna utformningen syftar till att skapa ett naturligare vattenflöde ur sjön, ge bättre förutsättningar för fiskvandring samt möjliggöra utflöde även under låga vattenflöden. Utformningen efterliknar utseendet på ett genomsnittligt vattendrag,

det vill säga grundare i ytterkanterna med en djupare fåra i mitten. Den djupare men trängre mittdelen minskar flödet ur sjön vid lägre nivå och innebär att ju lägre sjönivån är desto mindre vatten rinner ur sjön.

Vid extrem torka som det var sommaren 2018 så finns dock alltid risken att inget vatten kommer att rinna ut ur sjön. Detta är något som gäller många sjöar som likt Rasjön är placerade högt upp i avrinningsområden. Det finns många rapporter från sjöar runt om i södra Sverige från sommaren 2018 där det inte fanns något flöde. Detta är ett problem som kan förekomma oavsett utformning på dammen.

I den tekniska beskrivningen presenteras flera olika beräknade vattenflöden, som till exempel dygnsflöden från SMHI:s S-HYPE-modell som ligger till grund för avbördningskurvan. Med hjälp av dessa värden kan utläsas att det inte har inträffat något flöde över 0,83 m³/s (830 l/s) sedan 2009, då pegeln monterades i sjön. SMHI har även modelleringar från 1999 och framåt, där det högsta flödesvärdet är 0,864 m³/s (864 l/s) i januari 2007.

Under 2017 beställde Gislaveds kommun en flödesutredning specifikt för Rasjön från SMHI, för att få en mer exakt bild av flödet än vad S-HYPE-modellen ger. I rapporten redovisas värden som SMHI beräknat baserat på deras stationsnät från lägsta till högsta flöde. I ansökan valdes att använda 50-årsflöde för att beskriva den modellerade maximala vattenföringen ur Rasjön, och inte den mer generella S-Hype-modelleringen som användes i samrådsunderlaget.

Avbördningskurvan i ansökan är baserad på historiska vattenstånd sedan pegeln installerades 2009 samt S-HYPE-modellerade flöden. Det föreslagna utskovet är konstruerat för att ha en kapacitet att hantera framtida högflöden. Sedan pegeln installerades var det vid det högsta flödet ur sjön (0,830 m³/s) en vattennivå på +243,48. Med den nya utformningen av utskovet skulle vattennivån vara +243,38 vid samma flöde.

Kompletterande beräkningar visar att Rasjön kan beräknas få en högsta nivå på +243,59 vid ett 50 års flöde.

Nivåmätare

Den nuvarande pegeln är, i enlighet med gängse metodik, placerad på allmänt tillgänglig plats, vilket medför att vem som helst kan läsa av pegeln. En elektronisk nivåmätare skulle kräva tillgång till dator eller liknande för att tillgodose sig informationen. Driftsäkerheten hos en pegel är därmed betydligt större än hos elektroniska alternativ. Sökanden anser att nuvarande pegel uppfyller sitt syfte och att ett byte av mätmetod skulle innebära svårigheter att jämföra de nya mätningarna med de historiska. Sökanden föreslår att kommunen fortsätter att avläsa pegeln i Rasjön under fem års tid.

Erosion

I sjöar och vattendrag pågår ständigt en naturlig erosion. I Rasjön råder stabila förhållanden, och i ett stabilt förhållande ingår en viss naturlig erosion. Den naturliga erosionen innebär att material såsom sand eller jord transporteras bort från stränder eller vattendragskanter med hjälp av vågor eller is. Detta är en naturlig process som också är nödvändig och viktigt för sjön, erosionen tillför sjön näring och annat organiskt material. I vattendrag sker ofta strand- och/eller bottenerosion till följd av att vattendraget rensats, rätats eller påverkats på annat sätt. I sjöar orsakas erosionen främst av på vågor, vind och is.

Ett mål med den föreslagna ombyggnaden är att skapa en nivå som innebär minsta möjliga erosionsrisk (utöver den naturliga erosionen) samtidigt som lägstanivån inte är för lågt satt. Det är inte möjligt att strikt styra över sjöns fluktuationer, vågor eller hård väderlek. Ett nivåintervall har föreslagits inom vilket sjönivån kan fluktuera för att medge en avrinning som tillgodoser biologin i och nedströms Rasjön, som samtidigt minskar risken för erosion utöver den naturliga. Det föreslagna utskovet i Rasjön kommer att förbättra förutsättningarna för en mer stabil sjönivå och därmed minska risken för att det blir så höga nivåer att det leder till erosion av exempelvis strandbrinkar.

Ersättning gällande skador

Om skada trots vad som redovisats av sökanden skulle uppkomma och denna skada kan härledas till den sökta verksamheten får detta regleras inom ramen för bestämmelserna om anmälan om oförutsedd skada.

DOMSKÄL

Rådighet

Gislaveds kommun har erforderlig rådighet för de sökta åtgärderna enligt 2 kap. lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet.

Miljökonsekvensbeskrivning

Länstyrelsen har beslutat att verksamheten inte kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Mark- och miljödomstolen anser att den miljökonsekvensbeskrivning som ingivits i målet uppfyller kraven i miljöbalkens 6 kap. 47 § miljöbalken och kan ligga till grund för prövningen. Något särskilt beslut om godkännande av miljökonsekvensbeskrivningen krävs inte.

Utrivning av befintligt dämme

Enligt 11 kap. 19 § miljöbalken ska tillstånd enligt miljöbalken alltid lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten om inte förordnande meddelas enligt 20 §. Kommunens ansökan att får riva ut befintlig dammbyggnad vid Rasjöns utlopp ska därför bifallas.

Tillåtlighet

Uppförande av nytt dämme

Kommunen ansöker om tillstånd att få uppföra ett nytt dämme i form av ett fast överfall, utan reglermöjlighet. Utskovet ska utformas med en nedsänkning i mitten till nivån +243,0. Detta innebär vid en beräknad medelvattenföring en vattennivå i Rasjön på +243,23 och vid ett 50-årsflöde på +243,63. Vid en jämförelse med det befintliga dämmet kommer lägstanivån att höjas cirka 15 cm. Samtidigt innebär den

nya utformningen av utskovet en ökad avbördningskapacitet, vilket minskar risken för extremt hög vattennivå i sjön. Mark- och miljödomstolen bedömer att risk för skada på fastigheter på grund av den ansökta vattenverksamheten inte föreligger.

Åtgärden innebär en fortsatt dämning av vattnets fria utflöde från Rasjön. De ansökta åtgärderna i bäcken nedströms dämnet kan avsevärt förbättra möjligheten för vattenlevande organismer att passera, även vid lägre flöden. Om vattennivån i Rasjön skulle understiga utskovets lägsta punkt +243,0 kommer utflödet att upphöra till dess nivån åter ökar. Påverkan på naturen av detta bedöms dock vara acceptabel, när man beaktar intresset för markägare att undvika alltför låga vattennivåer i sjön.

Mark- och miljödomstolen bedömer att det är möjligt att vidta sådana skyddsåtgärder och försiktighetsmått att arbetena i utloppet och den fortsatta dämningen av Rasjön inte kan komma att orsaka olägenhet av väsentlig betydelse. Hinder mot tillstånd föreligger inte enligt de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken, eller hushållningsbestämmelserna i 3 kap. och 4 kap. miljöbalken. Tillstånd till den sökta vattenverksamheten kan därmed lämnas.

Kommunen har uppgivit att underkanten på gångbron ska läggas på nivå +243,65. Mark- och miljödomstolen bedömer att risken för att bron ska få en dämmande verkan vid ett framtida 50-årsflöde (där vattennivån beräknats till + 243,63) är alltför stor. Som villkor ska därför föreskrivas att brons underkant inte får vara lägre än + 243,75.

I övrig bör villkor föreskrivas huvudsakligen i enlighet med kommunens åtaganden. Det är viktigt att det finns en pegel som alla kan läsa av. Det ska därför föreskrivas ett villkor om detta.

Prövningsavgift

Anledning saknas att ändra den avgift som domstolen tidigare fastställt för målets prövning.

Rättegångskostnad

Länstyrelsen har yrkat 19 200 kr som ersättning för rättegångskostnader.

Kommunen har medgivit att utge detta belopp.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD- 01)

Överklagande senast den 11 december 2020.

Ann Westerdahl

Bertil Varenius

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Ann Westerdahl, ordförande, och tekniska rådet Bertil Varenius samt de särskilda ledamöterna Andreas Hedrén och Henrik Östman.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.